

HŘBITOV U KOSTELA SV. JANA V OBOŘE VE ŠPORKOVĚ ULICI ČP. 322/III NA MALÉ STRANĚ V PRAZE

MARTIN OMELKA

Stručný souhrn dosavadních výsledků bádání o areálu zaniklého hřbitova a kostela sv. Jana v Oboře. Cílem příspěvku je přiblížit lokalitu z hlediska ikonografie, historie, stavební historie a archeologie. Informace o lokalitě jsou doplněny i základním přehledem o novověké pohřební výbavě zde zachycené archeologickým průzkumem v letech 2002 a 2004.

A brief review of the current results from research at a former cemetery area and the church of St. John in Obora covering iconography, history, building history and the archaeology of the site. The study is supplemented by a general overview of Post medieval grave furnishings from the 2002 and 2004 excavation seasons.

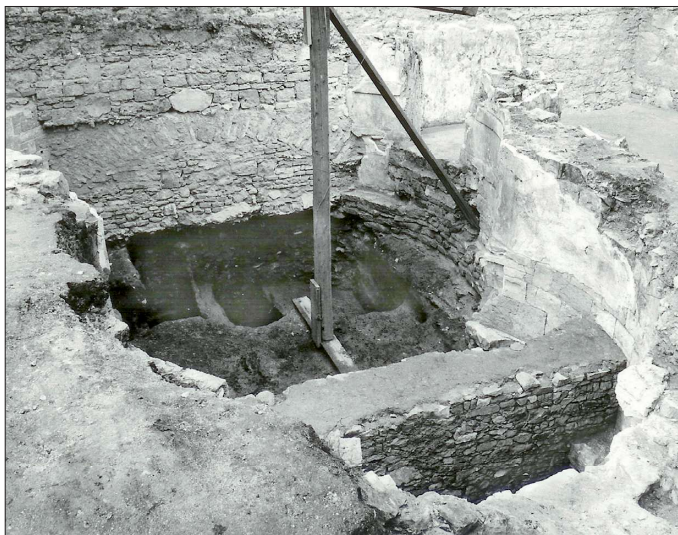
Klíčová slova — Praha — Malá Strana — Šporkova ulice — hřbitov — baroko — pohřební výbava (devocionálie) — ikonografie

Zaniklý kostel se hřbitovem sv. Jana v Oboře ve Šporkově ulici se nachází na jižním úbočí Pražského hradu. Dodnes poklidná lokalita umístěná v horní části Malé Strany je ohraničena ulicemi Šporkovou, Vlašskou a Jánským vrškem.

Nejstarší zlomky keramiky pocházející z lokality lze datovat do 9.–10. století. U těchto nálezů však není stoprocentně vyloučeno, zda se nejedná o vodou spláchnuté keramické střepy z výše položeného hradního ostrohu. První písemné informace o osadě pocházejí až z let 1278–1288 a farní kostel osady – sv. Jan v Oboře, je připomínán v roce 1363. Do roku 1656 byla Obora samostatným celkem a teprve v tomto roce se stává součástí Malé Strany. Po splnutí Obory s Malou Stranou ztratil kostel farní funkci a byl připojen jako filiální ke kostelu sv. Václava na Malé Straně. V roce 1784 byl kostel se hřbitovem josefínskými dekrety zrušen a po dvou letech uzavřen. V roce 1791 byl kostel prodán Josefu Peiznachovi a o rok později došlo k vyklizení krypty a vykopání hřbitova. Poté byl kostel přestavěn na obytný dům a tuto funkci si podržel dodnes.

Již v roce 1966 byla M. Heroutovou zpracována v rámci stavebně-historického průzkumu SÚRP-MO archivní rešerše pro zaniklou kostelní budovu (HEROUTOVÁ 1966). Doplnkový stavebně-historický průzkum, který přímo navázal na práci M. Heroutové, vyhotovil v letech 2004–2005 autorský tým D. Hejretová, K. Kroulíková, J. Beránek a T. Kyncl (HEJRETOVÁ a kol. 2005). Tento výzkum doplnil zmíněnou práci hlavně o fotografickou dokumentaci při stavbě odkrytých, do té doby neznámých, architektonických a technických detailů budovy.

Z archeologického hlediska lokalitu zkoumal poprvé v roce 1986 Z. Dragoun (DRAGOUN 1986, poté DRAGOUN 1988a; DRAGOUN 1988b; DRAGOUN 1991), a to v místě interiéru rotundy z 12. století. Následně bylo v letech 2002 a 2004 na parcele odkryto a vyzdviženo 906 převážně barokních pohřbů a spolu s nimi i několik set drobných předmětů uložených s pohřby do hrobových jam. Výzkum NPÚ, ú.o.p. v hl. m. Praze pod vedením M. Omelky byl vyvolán stavebním záměrem majitele budovy a zasáhl část zrušeného hřbitovního areálu, situovaného jižně od bývalého kostela svatého Jana Křtitele v Oboře. Část výsledků již byla publikována a týkala se jak základního shrnutí realizačních podmínek výzkumu (OMELKA 2003), tak i podrobného vyhodnocení několika skupin předmětů nálezového

Obr. 1. V rámci výzkumu v roce 1986 byl prozkoumán celý interiér rotundy a na úroveň podlahy odkryt prostor sakristie severně od kruhové lodi kostela (převzato DRAGOUN 1986).

souboru (OMELKA 2006a; týž 2006b; OMELKA/ŠLANCAROVÁ 2007; OMELKA/ŘEBOUNOVÁ 2008; OMELKA/ŘEBOUNOVÁ/ŠLANCAROVÁ 2009; OMELKA/ŘEBOUNOVÁ/ŠLANCAROVÁ v tisku).

Dějiny, ikonografie a historická fotodokumentace lokality

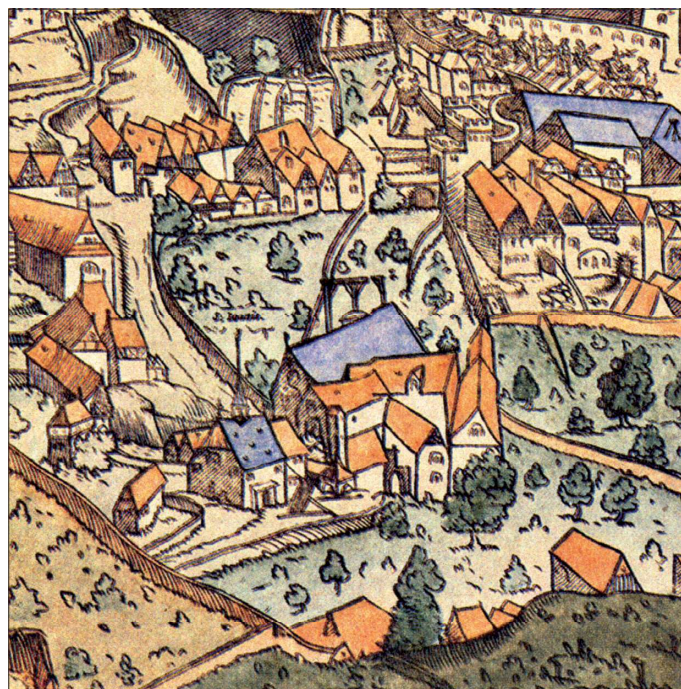
Pro nejstarší období lokality se žádné ikonografické podklady nedochovaly, avšak díky archeologickému výzkumu z osmdesátých let dvacátého století je možné přesto alespoň z části nahlédnout do období 12. století, kdy na lokalitě nestál obdélný kostel, ale kruhová stavba rotundy (obr. 1).

Podařilo se prozkoumat celý interiér rotundy, včetně souvrství pod podlahou až na rostlý terén, a na úroveň podlahy odkryt i prostor sousední sakristie severně od kruhové lodi kostelní stavby. Zjištěný půdorys rotundy byl tvořen kruhovou lodí a půlkruhovou apsidou. Výzkum odhalil nesporně vysokou partii nadzemního zdiva svatyně, dosahující maximální výšky dvou metrů. Vnější líc stavby byl ověřen jen ojedinělými sondami. Zároveň byl odkryt na jižní straně rotundy původní vstup a na straně severní další, dodatečně proražený vstupní prostor, spojující loď se sakristií. Ačkoliv stavbu svatyně lze klást na základě výsledků výzkumu do 12. století, prozkoumané hroby v interiéru rotundy i mimo ni byly prokazatelně starší.

Při výzkumu v roce 2004 pak bylo jižně od vnější líce stavby zachyceno značně narušené nevelké opukové zdivo, odpovídající svým umístěním a spojovacím materiálem zdivu rotundy. Zda se ale jedná o pozůstatek stavební úpravy nástupního prostoru svatyně, nebo zda zdivo mělo jinou funkci, není pro torzovitost nálezu zřejmé.

První známé historické vyobrazení prostoru pochází až z roku 1562, kdy Jan Kozel a Michael Peterle z Annaberku vytvořili známý prospekt Prahy, na němž je zachycena i osada Obora.

Na kresbě je velice dobře rozeznatelný nejen kostel, ale i budovy osady Obora. Samotná osada je pak dobře rozlišitelná díky zelenému pásu zahrad, které ji oddělují od okolní malostranské zástavby. Vlastní kostel je zde sice zobrazen jen schematicky, avšak tvar stavby odpovídá našim současným poznatkům. Vidíme obdélnou loď, v jejíž jižní fasádě jsou dvě okna a v ose zděná krytá předsíň. V západní

fasádě jsou tři okna. Loď vrcholí vysokou sedlovou střechou, opatřenou sanktusníkem, umístěným asi uprostřed hřebene střechy. Modrá barva střechy pravděpodobně naznačuje, že krytina byla v tomto období břidlicová, část valby nad západním průčelím byla pravděpodobně ze dřeva. Východní zakončení kostela je na interpretaci složitější. Zde se na první pohled zdá, že vidíme obdélný odsazený závěr s jakýmsi nižším přístavkem na jižní straně. Jisté ale je, že zde archeologicky zachycené základy sakristie, odkryté v osmdesátých letech, mají podstatně menší rozměry než přístavba na vyobrazení. Proto je pravděpodobnější, že se nejedná o přístavbu kostela, ale o samostatně stojící budovu severně od kostela. Samotná jižní „přístavba“ kostela by naopak mohla být ona nenápadná, podstatně nižší a drobnější stavba na jižní straně „přístavku“. Pokud tomu tak je, pravděpodobně se jedná o jediné známé vyobrazení původní rotundy, byť v tuto dobu již využívané jako východní závěr kostelní lodi (obr. 2).

Kresba z let 1659–1665 je přibližně o sto let mladší než předcházející vyobrazení a přibližuje prostor osady krátce po připojení k Malé Straně (obr. 3). Jak je vidět, byla v této době osada již plně urbanisticky začleněna do malostranského prostoru. Můžeme zde rozeznat nejen samotný kostel sv. Jana v Oboře (písmeno L), ale i Vlašskou ulici zobrazenou pod písmenem

Obr. 2. Jan Kozel a Michael Peterle z Annaberku (1562). Detail z prospektu Prahy: PRAGA BOHEMIAE METROPOLIS ACCURATISSIME EXPRESSA 1.5.6.2.

K a Jánský vršek pod písmenem T. Zobrazení je sice opět značně schematické, v zásadě však správně zachycuje urbanistickou situaci. Rozsáhlé plochy zahrad v této době již zanikly a na jejich místech byly postaveny měšťanské domy.

Pokud se posuneme po časové přímce o dalších stolet, můžeme si díky ortografickému nárysu Prahy s okolím od J. D. Hubera (vytvořeno někdy mezi lety 1765–1769; obr. 4) prohlédnout prostor bývalé osady v druhé polovině 18. století. Přestože i zde je nutné chápat kresbu do značné míry jako schematickou, je možné na ní rozeznat nejen obdélnou kostelní budovu se sanktusníkem a mladší kapli svatého Matěje se zvonicí, ale i průběh hřbitovny zdi včetně idealizovaného naznačení plochy hřbitova. Zástavba v okolí hřbitovního areálu již do značné míry odpovídá dnešnímu stavu. Pro naše poznání je důležité, že přibližně patnáct let po

Obr. 3. Anonym (1659–1665). Pohled na Menší město Pražské s Petřínem (výřez). Převzato: Mapový obraz Malé Strany a Strahova ze 17. století, Kartografie, Praha 1977.

Obr. 4. J. D. Huber (1765–1769). Malá Strana s Hradčany, výřez z Ortografického nárysu Prahy s okolím.

Obr. 5. Historický snímek dvora a zahrádky domu čp. 322/III. Snímek je datován do 20. let 20. století (foto A. Alexandr, uložení Archiv útvaru rozvoje hl. m. Prahy, číslo snímku 203.)

Obr. 6. Dům čp. 322/III před a po rekonstrukci na počátku 21. století (foto J. Vachuda – před, 2002; L. Smutka – po, 2009).

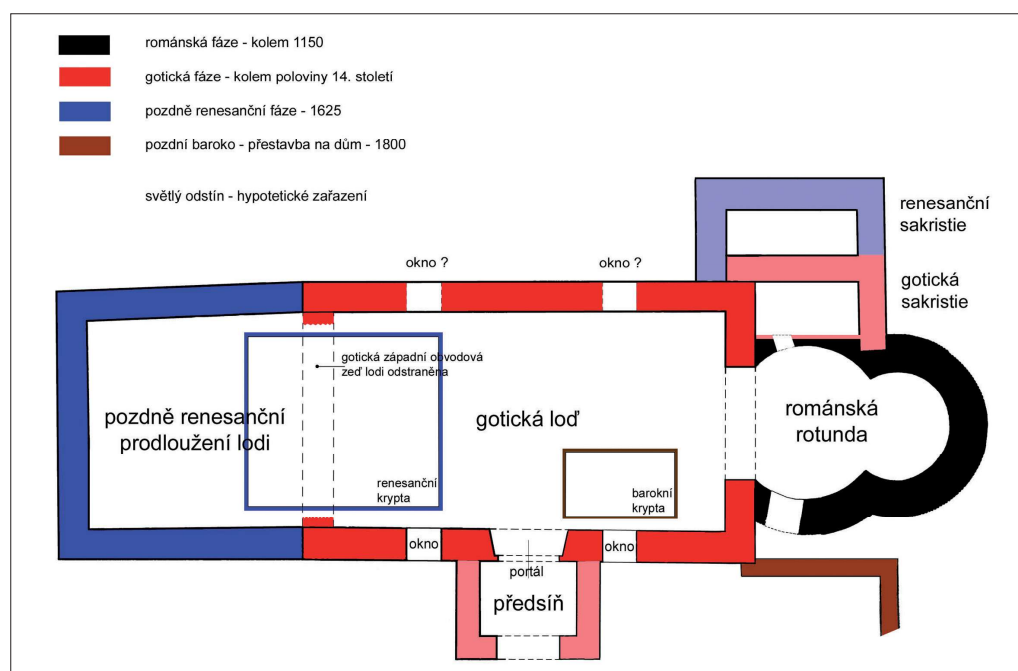

vytvoření tohoto pohledu byl kostel včetně hřbitova uzavřen a zrušen. Poté následoval již zmíněný odprodej nemovitosti Josefu Peiznachovi, vyklizení krypty, vykopání hřbitova a přestavba kostelní budovy na činžovní dům.

První zachovaný snímek kostela přestavěného do podoby činžovního domu pochází až z dvacátých let dvacátého století. Fotografie A. Alexandra zachytila dvůr, zahrádku a jižní průčelí domu. Na poklidném snímku nic nenapovídá faktu, že se pod dlážděním dvora nachází stovky koster a že nenápadná fasáda činžáku překrývá původní kostelní zdivo (obr. 5).

Posuňme se naposledy o dalších přibližně sto let dále až do současnosti. V letech 2002 až 2005 byla provedena nejen kompletní rekonstrukce domu postaveného J. Peiznachem, ale, v rámci těchto stavebních zásahů, proběhl i stavebně historický průzkum objektu a archeologický průzkum zkoumající část plochy parcely (obr. 6).

Obr. 7. Časové fáze výstavby kostela sv. Jana v Oboře dle HEJRETOVÁ ET AL. 2005.

Stavebně historický průzkum

Jak již bylo zmíněno, v rámci rekonstrukce stávajícího objektu byl autorským týmem D. Hejretová, K. Kroulíková, J. Beránek a T. Kyncl proveden podrobný doplňkový stavebně historický průzkum, který upřesnil, a v určitých místech i korigoval, dřívější představy o stavebním vývoji kostelní budovy (HEJRETOVÁ a kol. 2005). Stavební historici využili možnost dokumentovat nově odkryté detaily a oproti původnímu stavebně historickému průzkumu M. Heroutové z roku 1966 provedli upřesnění původních zaměření, včetně nové interpretace stavebního vývoje objektu (obr. 7).

Obr. 8. Původní, pravděpodobně barokní štít zaniklého kostela. Na spodní části profilace římsy je rozeznatelný „zubořez“ (foto J. Beránek, 2004).

Nejstarší zdivo patřící románské rotundě je na interpretačním schématu znázorněno černou barvou. Červeně vybarvené gotické zdivo podélné lodi mladšího kostela bylo ještě v období pozdní renesance prodlouženo směrem k západu (modrá barva). Severně od rotundy je pak zobrazena renesanční sakristie s hypotetickým vyznačením gotické fáze a při jižním obvodovém zdivu kostela autoři vyznačili kostelní předsíň, jejíž základy byly zachyceny i v rámci archeologického výzkumu. Je zajímavé, že v rámci archeologického výzkumu byly odkryty také základy opěrných pilířů určených pro oporu jižního obvodového kostelního zdiva, ale jejich interval neodpovídá intervalu původních oken dokumentovaných v tomto zdivu. To pravděpodobně znamená, že stavební vývoj kostela byl ještě složitější než zde prezentovaný nástin.

Jedinečná nálezová situace byla z hlediska zachovalosti původní architektury ukryta pod střechou domu. Na půdě budovy nedaleko novověkého schodiště se do dnešního dne zachovala část štítu západního průčelí kostela, a to včetně štukové výzdoby. Situace byla o to překvapivější, že na horní hraně štítu zůstala dokonce původní střešní krytina (obr. 8). Torzo se zachovalo díky tomu, že se při rekonstrukci budovy jednak částečně zvedla střecha stavby, jednak se původní kostelní štít ocitl po přístavbě budovy v zastrčené a nevyužívané části půdy.

A aby nebylo překvapení málo, podařilo se při archeologickém výzkumu, probíhajícímu souběžně se stavebně historickým, odkrýt u paty této štítové zdi i původní pochozí úroveň bezprostředního okolí kostela, včetně zazděného vstupu do kostelní lodě. Původní vstup se nacházel cca 0,9 m pod dnešní úroveň terénu. I zde byly zachovány nejen profilace ostění spodní části vstupního portálu, ale i členění barokní podoby omítek budovy.

Archeologický výzkum

Samotnému archeologickému výzkumu předcházelo vyhodnocení kopaných zjišťovacích sond provedených Z. Dragounem v roce 2001 (DRAGOUN 2004). Sondami byla potvrzena dobová informace o vykopání zrušeného hřbitova. Do hloubky cca dvou metrů pod současným povrchem byla parcela překopána a veškeré anatomicky uložené kostry byly z tohoto intervalu odstraněny. Výjimku tvořily jednotlivé kosti z druhotných (neanatomických) poloh – takovéto situace vznikaly během fungování hřbitova při mnohonásobně opakovaném ukládání pohřbů na stejné místo, kdy mladší hroby ničily starší. Na základě vyhodnocení zjišťovacího výzkumu bylo přesto zřejmé, že i přes značné narušení lokality je před zahájením rekonstrukce nutné provést rozsáhlý archeologický výzkum, jehož hlavním cílem na uvedené lokalitě bude zdokumentovat a vyzvednout pohřby ve stavbou ohroženém výseku hřbitova.

Nakonec bylo takto vyzvednuto přes devět set anatomicky uložených pohřbů. O jaký počet pohřbů se v rámci výzkumu bude jednat, bylo zřejmé (i přes standardně provedený zjišťovací průzkum) až po prvních dnech výzkumu. S přibývajícími pohřby připravenými pro dokumentaci bylo jasné, že klasickou metodou kresebné dokumentace nálezových situací není možné na lokalitě pracovat. Proto byla vypracována metoda terénní dokumentace pomocí digitálního fotoaparátu, přesné

Obr. 9. Pohled na zachovalou spodní část štítové zdi kostelní budovy odkryté při archeologickém výzkumu. Přibližně uprostřed snímku je rozeznatelný zazděný vstup do kostela (foto J. Vachuda, 2004).

ale naopak vzhledem k použité technice šlo jednoznačně konstatovat její zpřesnění (obr. 9). To platí hlavně pro fázi kresebného zpracování, kdy na základě digitální fotografie přesně výškopisně i polohopisně specifikované byl každý pohřeb umístěn do virtuálního prostoru v počítači. Kostera zde byla překreslena a následně umístěna na patřičné místo v celkovém plánu pohřebiště.

Pro zjednodušení a zpřehlednění digitálních plánů hřbitova byl navíc celý výzkum rozčleněn na pět až deset centimetrů mocné úrovně, do kterých byly kostry přiřazeny podle nadmořské výšky svého původního uložení. Tak vzniklo konečných čtyřicet dva plánových pater zachycujících reálně jak umístění koster v prostoru a výšce, tak stav jejich zachovalosti. Z hlediska stratigrafie

Obr. 10. Příprava k dokumentaci. Ke každé kostře bylo nutné připojit mimo individuálního pořadového čísla také identifikační informaci konkretizující její polohopisné a výškopisné umístění na lokalitě (foto autor, 2002).

metrové geodetické sítě, pomocných os jednotlivých pohřbů a nivelačního přístroje s tím, že veškeré práce spojené s archeologickým dokumentováním budou provedeny digitální formou, včetně zpracování výsledků výzkumu. Na uvedené metodě (která se v rámci výzkumu úspěšně uplatnila) byla zásadní skutečnost, že i přes rychlost rozebírání kostrových pohřbů (až deset za den při cca dvanácti pracovnících) nejenom že neutrpěla přesnost dokumentace,

zkoumané lokality je velice důležitý moment narušování (lépe řečeno likvidace) starších pohřbů mladšími. V období baroka si již lidé plně uvědomovali možnou spojitost častých zdravotních obtíží obyvatel žijících v okolí hřbitovů s nedostatečnou hloubkou uložení těl zesnulých. Proto v tomto období dochází k zásadní změně „normy“ zahlubování nových hrobů do hřbitovního horizontu. Pokud jámy pro středověké hroby zřídka kdy přesahovaly hloubku jednoho metru, pak v období baroka nejsou výjimkou jámy dvoumetrové. Tím na zkoumané lokalitě došlo k situaci, že starší pohřby byli těmi mladšími postupně zlikvidovány a jejich pozůstatky (převážně se jednalo pouze o volné kosti bez jakýchkoliv částí hrobové výbavy) se ocitly v druhotných, přemístěných polohách. Na lokalitě se tak zkoumala a dokumentovala, v původním místě uložení, pouze poslední barokní fáze hřbitova.

Soubor nálezů z archeologického výzkumu

Přestože jedna ze zásad křesťanství říká, že každý by měl ze světa odejít tak chudý, jak na svět přišel (což se mělo vykládat tak, že si nikdo nemá brát s sebou do hrobu movitý majetek), hroby vyzvednuté v rámci výzkumu této zásady úplně neodpovídaly. Průměrně v každém třetím hrobě byl nalezen nějaký předmět či předměty, které byly nebožtíkovi cíleně do hrobu vloženy.

Velká část z těchto předmětů však měla čistě náboženský charakter. Byly to kříže a jejich části, náboženské medailony, části růženců a modlitebních šňůr, dále náboženské prsteny či terakotové mariánské sošky. Další skupinou zastupující pohřební výbavu byly neorganické součásti pohřebních úborů, převážně knoflíky, přezky, oděvní poutka a poměrně velké množství oděvních špendlíků. Pouze nevelká skupina předmětů byla tvořena předměty osobního charakteru nenáboženské povahy (světské prsteny, náušnice, pečetidla, ale i monokl a cvikr) a předměty ztrátové povahy (drobné mince, náprstky).¹

Nejprůnosnější skupinou nálezů ze Šporkovy ulice představuje soubor náboženských předmětů. Jedná se převážně o kovové předměty nebo kovové součásti předmětů původně kombinovaných s dřevem. Z dalších materiálů je v souboru zachycena kost, nepravý černý korál, kámen, jantar, papír, keramika a sklo. Z kovů je v dřívější míře zastoupena mosaz, podstatně méně pak železo, měď, ojediněle stříbro a zlato. Z hlediska počtu zachycených předmětů byly jednoznačně nejpočetnější skupinou korálky z růženců a modlitebních šňůr (5 087 kusů). Průkazně doloženo přitom bylo minimálně 74 růženců, lépe řečeno jejich částí, a jedna modlitební šňůra (blíže OMELKA/ŘEBOUNOVÁ 2008). Početně menší, ale umělecko-historicky velice významné nálezové celky, tvořily kříže včetně jejich částí a medailonky.

Hodnota souboru medailonů a křížů je dána především jejich početností (dohromady přes pět set kusů) a zastoupením typů. V neposlední řadě i znalostí roku ukončení pohřbívání na dané lokalitě (rok 1784), neboť veškerá pohřební výbava nalezená v hrobech tomuto datu předcházela. To předmětům vyrobených z části manufakturním způsobem, rozšířeným nejen v Praze, ale též v sousedních státech, výrazně zvyšuje jejich vypovídací hodnotu.

Náměty vyobrazené na jednotlivých medailonech lze z typologického hlediska rozdělit na čtyři základní skupiny. Zaprvé se jedná o svátostky s vyobrazením Ježíše a Marie. Tento typ svátostek zpravidla symbolizuje obecné přihlášení se ke katolické církvi a k uctívání mariánského kultu. Z hlediska provedení se pak většinou jedná o oválné medailony, kdy na jedné straně je zobrazeno poprsí Ježíše a na druhé poprsí Marie (obr. 11). Varianty výjevu jsou známy v provedení jak s nápisy, tak bez nápisů. Do stejné skupiny také náleží medailony s kryptogramy jmen Marie a Ježíše, případně pouze Ježíše, kdy Marie je zastoupena běžným zobrazením. Zároveň sem patří i samostatná jednostranná vyobrazení Marie a Ježíše.

Druhou skupinu tvoří medailony přivezené z náboženských poutí. Ty byly zpravidla rozšiřovány na významných poutních místech. V našem souboru se objevují například medaile z Prahy, Staré Boleslavi, Příbrami nebo Klatov, ze zahraničních poutních míst pak je pravděpodobně nejvýznamnější zastoupenou lokalitou Mariazell. Tyto medailony se často připojovaly k růžencům a modlitebním šňůrám s vírou v možnou pomoc „svatého“ místa (či příslušného svätce) při řešení problémů. Například při různých onemocněních se věřilo v léčivou sílu mariánských obrazů a soch umístěných v poutních kostelech. Zároveň příslušný medailon mohl majiteli umožnit prokázat vykonání pouti. V rámci rekatolizace na našem území se v určitém období účast na náboženské pouti, zpovědi a přijímání na příslušných farnostech evidovala, a tím i kontrolovala.

Třetí skupinu představují medailony s vyobrazením představitelů a symbolů náboženských řádů a bratrstev (obr. 12). V souboru se velice často objevují medailony s jezuitskou a benediktinskou tematikou, poměrně dobře interpretovatelné. Medailony se symbolikou náboženských bratrstev lze interpretovat hůře, jelikož se předlohy těchto medailonů v archivních pramenech zpravidla nedochovaly a jejich konkrétní přiřazení určitému bratrstvu je velice problematické. Čtvrtou skupinu tvoří „atypické“ medailony, nezařaditelné do žádné z předcházejících celků. I tyto předměty na sobě zpravidla mají zobrazeny postavy světců či církevních hodnostářů, případně různé katolické symboly.

U křížků lze většinu nálezového souboru z typologického hlediska interpretovat jako obecně křesťanské symboly (obr. 13), tedy jako předměty, u kterých nelze vysledovat žádnou jinou symboliku než obecně křesťanskou (blíže OMELKA/ŘEBOUNOVÁ/ŠLANCAROVÁ 2009). Přesto i u křížků existuje

Obr. 11. Medailon s vyobrazením Ježíše a Marie (sáček 0568) byl zachycen v druhotné poloze (foto M. Blecha, 2005).

Obr. 12. Jezuité požadovali soustavné uctívání svých svatých. Alois Gonzaga a Stanislav Kostka, vyobrazení na medailonu, jsou typickou ukázkou tohoto uctívání a zároveň propagace jezuitského řádu (foto M. Blecha, 2005).

Obr. 13. U zde představeného kříže není zjištěno žádné spojení s uctíváním či kultu, které by přesahovaly rámec běžného křesťanského náboženského vyznání a vyznávání Krista. Kříž bez samostatných kultů jsou dodnes vyráběny v nespočetných variantách. Prezentovaný kříž je ukázkou velice kvalitní kovolitecké práce z období baroka (foto M. Blecha, 2005).

1 K prstenům nalezeným ve Šporkově ulici podrobně OMELKA/ŠLANCAROVÁ 2007.

Obr. 14. Scheyrenský kříž je údajně částí sv. Kříže, která byla do střední Evropy přinesena v polovině 12. století na přání jeruzalémského patriarchy. Jakožto prostředek ke sbírání almužen měla přispět k odstranění finančních nesnází. Pobožnost před tímto křížem – spojená s oficiální obětí – mohla zprostit slibu pouť do Svaté země (foto M. Blecha, 2005).

skupina nálezů, které mají, podobně jako medailony, výrazně magickou funkci. V souboru můžeme nalézt četné Cavaraca kříže, ale i Ulrichův kříž, kříž Arma-Christi, kříže typu Mater-Dolorosa nebo Scheyrenský kříž (blíže OMELKA/ŘEBOUNOVÁ/ŠLANCAROVÁ 2010 v tisku). Stejně jako některé medailony, i tyto magické kříže měly chránit své držitele před různými „nástrahami“ světa (obr. 14).

*

Zde prezentovaný článek si nekladl za cíl co nejpodrobněji vyhodnotit nálezovou situaci archeologického a stavebně historického výzkumu provedeného v rámci rekonstrukce domu čp. 322/III. Vzhledem k rozsahu článku to ani nebylo možné. Objem nových informací získaných v rámci rekonstrukce objektu nutí autory průzkumů zveřejňovat výsledky svých zjištění postupně, po dílčích celcích (viz seznam literatury).

Určitě ale není bez zajímavosti alespoň letmý exkurz do historie osady Obora, vývoje jejího osídlení a uvedení základních informací o zde provedených průzkumech. Vždyť kolik Pražanů dnes vůbec tuší, kolik dnes typicky malostranských uliček ještě před cca 350 lety do areálu Malé Strany vůbec nepatřilo?

Stejně zajímavá je i skutečnost, že jak zde prezentovaný západní kostelní štít, tak pata této štítové zdi včetně zazděného vstupu do kostelní lodě byly při rekonstrukci nakonzervovány a pohledově začleněny do vzniklé přestavby domu. Dnes patří spolu s dalšími, zde nezmiňnými, zachovalými architektonickými detaily k jeho chloubám.

LITERATURA

- DRAGOUN 1986 — Zdeněk DRAGOUN: Rotunda sv. Jana v Oboře (příspěvek k poznání románské Prahy). Památky a příroda 11, 1986, 521–530.
- DRAGOUN 1988a — Zdeněk DRAGOUN: Archeologický výzkum rotundy sv. Jana Křtitele pod Pražským hradem v r. 1986 a 1987. Archaeologia historica 13, 1988, 403–416.
- DRAGOUN 1988b — Zdeněk DRAGOUN: Praha 1-Malá Strana, Jánský vršek, Šporkova ulice. Pražský sborník historický 21, 1988, 184–185.
- DRAGOUN 1991 — Zdeněk DRAGOUN: Praha 1-Malá Strana, Jánský vršek. Pražský sborník historický 24, 1991, 195–196.
- DRAGOUN 2004 — Zdeněk DRAGOUN: Praha 1-Malá Strana, Šporkova ulice čp. 322/III. In: Dragoun, Z. a kol., Archeologický výzkum v Praze v letech 2001–2002, Pražský sborník historický 33, 2004, 332–399.
- HEJRETOVÁ a kol. 2005 — Daniela HEJRETOVÁ / Kateřina KROULIKOVÁ / Jan BERÁNEK / Tomáš KYNCL: Malá Strana, Šporkova čp. 322/III. Doplnkový stavebně historický průzkum Prahy. Uloženo: Archiv NPÚ, ú.o.p. v hlavním městě Praze, CD-ROM inv. č. 2/10-5/10.
- HEROUTOVÁ 1966 — Marie HEROUTOVÁ: Dějiny budovy Šporkova čp. 322/III, Malá Strana. Stavebně historický průzkum Prahy SÚRPMO, Praha 1966. Uloženo: Archiv NPÚ, ú.o.p. v hlavním městě Praze.
- OMELKA 2003 — Martin OMELKA: Archeologický výzkum ve Šporkově ulici čp. 322/III. In: Výroční zpráva 2002 Státního památkového ústavu v hlavním městě Praze, Praha 2003, 100–106.
- OMELKA 2006a — Martin OMELKA: Nález neobvykle členěného medailonu s vyobrazením kříže svatého Benedikta a Zachariášova požehnání ze Šporkovy ulice čp. 332/III v Praze. Archeologica Pragensia 18, 2006, 144–152.
- OMELKA 2006b — Martin OMELKA: Sv. Jan v Oboře. In: Pražská pohřebiště a hřbitovy, E. Skalická (ed.), Praha 2006, 90–94.
- OMELKA/ŠLANCAROVÁ 2007 — Martin OMELKA / Věra ŠLANCAROVÁ: Soubor prstenů ze zaniklého hřbitova při kostelu sv. Jana v Oboře (Praha-Malá Strana). Archeologie ve středních Čechách 11, 2007/2, 671–709.
- OMELKA/ŘEBOUNOVÁ 2008 — Martin OMELKA / Otakara ŘEBOUNOVÁ: Soubor korálků ze zaniklého hřbitova při kostelu sv. Jana v Oboře (Praha-Malá Strana). Archeologie ve středních Čechách 12, 2008/2, 606–679.
- OMELKA/ŘEBOUNOVÁ/ŠLANCAROVÁ 2009 — Martin OMELKA / Otakara ŘEBOUNOVÁ / Věra ŠLANCAROVÁ: Soubor křížků ze zaniklého hřbitova při kostelu sv. Jana v Oboře (Praha-Malá Strana). I Obecné formy kříže. Archeologie ve středních Čechách 13, 2009/2, 1001–1083.
- OMELKA/ŘEBOUNOVÁ/ŠLANCAROVÁ 2010 v tisku — Martin OMELKA / Otakara ŘEBOUNOVÁ / Věra ŠLANCAROVÁ: Soubor křížků ze zaniklého hřbitova při kostelu sv. Jana v Oboře (Praha-Malá Strana). II Speciální kříže. Archeologie ve středních Čechách 14, 2010/1 (v tisku).

SUMMARY

The cemetery of the church of St. John in Obora in Šporkova street (no. 322/III), Malá Strana, Prague

Keywords — Prague — Malá Strana — Šporkova street — cemetery — Baroque period — grave furnishing and goods — iconography

The deserted cemetery and church of St. John in Obora in Šporkova street is situated on the southern hillside to Prague castle. Currently a peaceful site in the upper part of Malá Strana it is surrounded by Šporkova and Vlašská street and Jánský hillock.

The oldest pottery sherds from the site can be dated to the 9th–10th century however it cannot be excluded that they have derived from natural downhill movement from the castle spit. The first written evidence of the settlement is from 1278–1288 and the parish church of St. John, in the Obora hamlet, is first mentioned in 1363. This hamlet was an autonomous unit until 1656 when it became part of Malá Strana. After that time the church lost its parish function and was joined as a subsidiary to the church of St. Wenceslas. The church with the cemetery was abolished by the Joseph's reforms in 1784 and closed two years later. In 1791 it was sold to Josef Peiznach and a year later the crypt was cleared and the cemetery burial removed. After that the church was transformed into a house and is still used as such today.

By 1966 M. Heroutová had completed an archive search as part of a building history survey of the deserted church structure. A supplementary building history survey was completed by the team of D. HEJRETOVÁ, K. KROULIKOVÁ, J. BERÁNEK and T. KYNCL in 2004–2005, regarding mainly photographic documentation of architectural and technical details revealed during a renovation.

The site was first archaeologically surveyed by Z. Dragoun in 1986 (DRAGOUN 1986) in the place of the 12th century rotunda interior. In 2002 and 2004 906, mostly Baroque graves, were uncovered on the plot and their excavation yielded several hundreds of special finds, which accompanied the dead in their graves. The excavation (supervised by the author) was a response to a building project by the owner, which affected part of the abolished cemetery situated to the south of the former church of St. John the Baptist, Obora.

Fig. 1. During the excavation in 1986 the complete interior of a rotunda was excavated and the sacristy to the north from the circular nave was cleared to the floor level.

Fig. 2. Jan Kozel and Michael Peterle from Annaberg (1562). Detail from a Prague prospect: PRAGA BOHEMIAE METROPOLIS ACCURATISSIME EXPRESSA 1.5.6.2

Fig. 3. Anonymous (1659–1665). View of the Minor Prague town with Petřín (a cut out).

Fig. 4. J. D. Huber (1765–1769). Malá Strana with Hradčany, a cut out from the Orthographic study of Prague and surroundings.

Fig. 5. Historic picture from 1920s of the yard and garden of house no. 322/III.

Fig. 6. House no. 322/III. before and after the reconstruction in the early 21st century.

Fig. 7. The building history development phases of the church of St. John in Obora after D. Hejretová, K. Kroulíková, J. Beránek and T. Kyncl.

Fig. 8. The original probable Baroque gable end of the deserted church. A dentil is apparent on the bottom line of the ledge.

Fig. 9. The preserved lower part of the church gable end revealed during archaeological excavation. Approximately in the centre of the picture is a blocked entrance into the church.

Fig. 10. Preparation for the documentation. Beside an individual serial number each skeleton had to be assigned with the identification information about its location and orientation position within the site.

Fig. 11. A medallion with Jesus and St. Mary discovered in a secondary position in the trench XIII (bag 0568).

Fig. 12. The Jesuits required systematic adoration of their saints. Alois Gonzaga and Stanislav Kostka, depicted on this medallion are a typical example of this propaganda of the Jesuit order.

Fig. 13. A cross as an example of high quality Baroque smiths art. No specific adoration or cult was discovered to be connected with this type of cross, which is still produced in numerous variations today.

Fig. 14. The Scheyren cross is preported to be part of the Holy Cross, which was brought to the central Europe in the mid 12th century on a wish of the Jerusalem patriarch. As a means for gathering alms it was supposed to help in financial difficulties. Worship in front of this cross could release someone from the pledge of a pilgrimage to The Holy Land.

English by Linda and Patrick Foster

PhDr. Martin OMELKA
Archiv hlavního města Prahy
Archivní 6, 14900 Praha 4
martinomelka@email.cz